

דברי הימים

ליקוטי דברי תורה על פרשת השבוע

נלקח מספר "שערי חיים" על פרשיות השבוע של מורינו הרה"צ שליט"א

ט"ז שבט התשפ"א
שנה ח'

פרשת בשלה
שבת שירה

גיליון 368

אין לקרוא גיליון זה בעת התפילה

הדרך לפרנסה טובה

פרשת המן מתארת את הנס הגדול שאירע במדבר: הקב"ה הוריד מדי יום לחם מן השמים לעם ישראל. בשולחן ערוך (נא' ה') נפסק כי ראוי לומר בכל יום את פרשת המן. על כך כתב רבינו בחיי: "כל האומר פרשת המן בכל יום - מובטח לו שלא יבוא לעולם לידי חסרון מזונות". התשב"ץ כתב בשם הירושלמי: "כל האומר פרשת המן בכל יום - מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו", והוסיף התשב"ץ: "ואני ערב, כיוון שבכך יזכור תמיד לאן עליו לפנות בבוא אליו מחסור בפרנסה. הטעם לכך הוא בדברי הס"ז: "כדי שיאמין האדם שכל מזונותיו באים בהשגחה מלעילא". ראוי ומומלץ מאוד לומר מדי יום את פרשת המן, ואף בשבת. אך את התפילות על הפרנסה אין לומר בשבת. עם זאת, בשם רבי מנחם מנדל מרימינוב זצוק"ל מובא, כי סגולה מיוחדת לפרנסה לומר את פרשת המן, שניים מקרא ואחד תרגום, ביום שלישי בשבוע שקוראים בו פרשת בשלה, כפי שכולנו קראנו השבוע.

רבינו בחיי מבאר מדוע הקדוש ברוך הוא הוריד לבני ישראל את המן בלילה: "והיו משכימים ומוצאים מזונותיהם מוכן להם בלא כל טורח, כדי ללמדם כי ההולך בדרכי ה' ימצא את מזונותיו ללא כל טרחה ויגיעה". המשנה ברורה הוסיף: 'להורות שריבוי ההשתדלות לא יועיל מאומה'. כמו שבמך, 'המרב לא העדיף והממעט לא החסיר', וסוף דבר העלה כל אחד בידו 'עומר לגולגולת' כמו שנקצב לו מן השמים. "מזה ילמד האדם שריבוי ההשתדלות לא יתן לו ולא יוסיף לא מאומה, ולא יתרכו מזונותיו עבור זה, ולא ידך אף אם לא ירבה בהשתדלות שלים לו הכוונת מזונותיו כפי הנקצב לו".

צריכים אנו לדעת, כי אם יש באפשרותנו לעזור ליהודי אחר ולעשות נמילות חסדים (גמ"ח) בכספנו, מוטב שנעשה מצוה בכסף שברשותנו. בענייני ממון אנחנו בודקים היטב שלא ירמו אותנו אך כשהדברים נוגעים לעניינים רוחניים, אנחנו זיהרים פחות. כשהיה רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצוק"ל בהונגריה, בא אליו קצב אחד שלא הכיר אותו ואמר לו: "עליי לשחוט בהמה, והשוחט גר כשתי פרסאות מכאן. השעה דוחקת ואיני רוצה להמתין עד שיבוא השוחט. שמא שוחט אתה?". ענה לו רבי לוי יצחק כי הינו שוחט. אמר הקצב: "תסכים לשחוט את הבהמה ואשלם לך כפליים?". אמר ר' לוי יצחק: "אעשה כרצונך. אבל בקשה אחת אבקש תחילה. אני זקוק בדחיפות לעשרים רובל, לכן אבקש שתלווה לי את הסכום הנ"ל, ובעוד כמה ימים אשיבם לך ברוב תודה. אני נוטע בכפרים ואוסף כספים לצדקה, וברוך השם אני מצליח. הלווא ניכר עליי שאני איש אמת ואיני שקרן חלילה, ובכן, הלווה לי תחילה את הכסף". אמר הקצב: "סלח לי אדוני. הלווא איני מכיר אותך, ואיך אוכל להלוות סכום גדול כזה לאדם שאיני מכיר?". אמר ר' לוי יצחק: "הלוואי וישמעו אוזניך מה שאתה מוציא מפיו. עשרים רובל סירבת להלוות כי אינך מכיר אותי, אבל סמכת עליי שאשחט עבורך בהמה אף שבאמת אינני שוחט, ולא בדקת שמא רמאי אני", והוסיף, "היית חלילה מוכר בשר לא כשר. וזוהי עבירה אפילו חמורה יותר מלא להשיב הלוואה. כי את ההלוואה אפשר תמיד להחזיר ולתקן את מה שקלקלנו". אז הודה הקצב כי שגה. ומאותו היום תיקן את דרכיו.

על יוסף הצדיק כתוב שהיה איש מצליח, "וירא אדניו כי ה' איתו, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו". מפרש רש"י "ששם שמים שגור בפיו" - כל דבר שיוסף הצדיק עשה, הוא היה מזכיר שם שמים. אם האדם מתרגל לומר 'בעזרת ה' נעשה ונצליח' בשם ה' נעשה ונצליח' הוא מרגיש את העובדה שהצלחה לא נובעת מכישרונותיו, ניסיונו ויכולותיו ועוד... והוא יפנים שהוא תלוי ברצונו וחסדו של הקב"ה בכל פרט ופרט, וכך, מובטח לו "וכל אשר הוא עושה - ה' מצליח בידו". ישנו יהודי מצליח שלפניו ואחרי כל פגישה ועסקה הוא אומר "איזה טוב השם", אף אם הפסיד בעסק כשלהו. השם גורם להפסד כפי שהוא גורם לרווח.

ידועה סגולת אמירת ברכת המזון בכוונה שהיא מדאורייתא, ואם היא נאמרת בקול בכוונה ובשמחה, מובטח לאדם שלא יחסר לו מזונו ברווח ובכבוד. אמירת הפסוק "פותח את ידיך" אנו אומרים שלוש פעמים ביום בכוונה, נותן כח ותוקף לשכינה להוריד לאדם את מזונותיו, כי זה בבחינת שבח והלל.

פעם אחת בא לפני הבעל שם טוב איש אביון ומדוכא, וביקש ישועה. אמר לו הבעש"ט, כי ילך אל מתחת לגשר פלוני ושם תתמלא בקשתו וימצא אוצרות זהב. הלך האיש אל המקום, פשפש וחיפש ולא מצא דבר. באותו המקום פגש האיש בחייט אחד, גם הוא עני, אביון ומדוכא. שאל אותו החייט: "מה תבקש כאן?". השיב לו: "כך וכך אמר לי הבעש"ט, אבל לריק יגיעת ולא מצאתי דבר". אמר לו החייט: "גם אני חייט, והוא אולי הבעש"ט, והוא ציווה אותי שאלך למקום פלוני בביתו של פלוני, ושם תחת התנור שבבית אמצא סימן טוב. אלא שאני מתרשל ללכת אל המקום שאמר לי הבעש"ט, וגם איני יודע למצוא דרך לחתור תחת התנור בביתם של אנשים זרים". והנה, המקום שאמר החייט והבית שהזכיר היה ביתו של האיש הראשון. כששמע את דברי החייט אמר בלבבו: "הלווא אני עצמי הנני בעל הבית, אלך ואשוב לביתי ואחפש תחת התנור. אולי אכן אמצא דבר מה". אז שב האיש אל ביתו ומצא אוצרות זהב. והחייט גם הוא אמר בלבבו: "הלווא הנני כאן, אצל הגשר, ומדוע שלא אחטט כאן? אולי הדברים שציווה הבעש"ט את האיש נכונים הם ואמיתיים?". חתר האיש ובדק היטב, ומצא גם הוא חמדת זהב וסגולת אוצר כסף.

התעשרו שני האנשים מאוד, וכל אחד מהם חשב: "כל ממוני אינו אלא בשל חברי, ובזכותו מצאתי אוצר. ואיך אוכל לראות בעוניו של חברי שהביא אותי אל הכבוד הזה". ועלה על דעת כל אחד מהם להביא אל חברו צרור זהב וכסף. כל אחד מהם צרר ממון לתת לחברו, והם יצאו לדרך, איש לקראת רעהו. כשפגשו זה את זה והבינו את אשר אירע להם, גדלה שמחתם מאוד, ולא ידעו מה לעשות עם צרורות הכסף שהכינו בידם. לבסוף עלה בדעתם כי הנה לאחד מהם היה בן ולשני הייתה בת. מיד החליטו לחתן את ילדיהם, ואת הכסף נתנו כנדוניה לחתן ולכלה. ואמר רבי שלום מקאמיניא כי זהו סיפור המועיל לפרנסה, וראוי לספרו בסעודת מלווה מלכה במוצאי השבת. עוד אמר כי לפעמים ישועתם של בני אדם מוכנה בעבורם, אך לא יוכלו להשיגה אלא אם יעזרו איש לאחיו. וכשהיה מספר את הסיפור נהג שלא לומר אחריו דבר, אלא להכריז מיד על ברכת המזון שבסוף הסעודה. וכך היה מסיים ואומר: "מזל טוב! שיר המעלות!"

מנהג ישראל תורה לתת מזון לעופות בשבת שירה. המגיד מירשים ר' אלימלך בירדמן שליט"א מסביר כי את העומד בשורש מנהג זה, באמרו: "כי מדרך אכילת הציפור שבגשתו אל המאכל הריהו מכופף את ראשו, מכניס המאכל ומיד מרים את ראשו כלפי מעלה, שוב מרכין ראשו וחוזר ומעלהו וחוזר חלילה. ללמדנו, שבענייני פרנסה אף שעלינו 'להשתדל'. מכל מקום נזכור תמיד להרים ירכף ראשינו ועינינו למרום, לדעת שסוף דבר הקב"ה הוא הממצא לנו הפרנסה".

זמני השבת

- 4:29 הדלקת הנרות:
- 4:44 מנחה וקבלת שבת:
- 9:30 פירות טיש:
- 6:30 עלות השחר:
- 7:42 נץ החמה:
- 8:00 דף היומי:
- 9:00 שחרית:
- 9:57 - 9:21 סוף"ז ק"ש:
- 12:14 הצות:
- 12:44 מנחה גדולה:
- 4:35 מנחה וסעודה ג':
- 5:40 מוצאי שב"ק:
- 6:00 מוצאי שב"ק - ר"ת:
- 6:45 אבות ובנים:
- 7:45 דף היומי מוצש"ק:

זיכוי הרבים

רכשו לכם זכות הפצת הגליון 'דברי חיים' להצלחה ולסיד"ש בכל העניינים או להנצחת קרוביכם.

kehilasdivreichaim@gmail.com

נדבת

הדפסת הגיליון והפצתו

לעי"נ

האשה החשובה

והכבודה מרת יהודית

חנה מקסוול ע"ה בת

הר"ר שלמה וויט זצ"ל

נלב"ע כ"ז ניסן התשנ"ב

ויהי בשלח פרעה את העלם:

אין ויהי אלא לשון צער, ויש להבין איזה צער יש בזה ששלח פרעה את העלם, אדרבה היה זמן שמחה, ועוד קשה למה כתב הלשון "בשלח פרעה" שבכל המקומות כשמזכיר ענין יציאת מצרים תולין היציאה בה, והול"ל "ויהי כי הוציא ה' ישראל ממצרים". וי"ל לפי"ד הגה"ק מלאנו ז"ל לבאר מה שאומרים עבדים היינו לפרעה במצרים וגו' ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הלא אנו וגו' משועבדים היינו לפרעה במצרים, וקשה למה שינה הלשון מ"עבדים" ל"משועבדים", ועוד הלא פשוט הוא שאם לא היה מוציא בני"י ממצרים היינו נשארים שמה ומה מחדש לנו בזה, ותני דאילו לא הוציא הקב"ה אבותינו רק פרעה היה משלח אותם אזי היינו משועבדים מצד הכרת הטוב לפרעה, ואף שבמציות איננו עבדים לפרעה אבל מה שיש הכרת הטוב לו ג"כ נקרא משועבד, אבל עכשיו שהוציא הקב"ה את אבותינו כנגד רצון פרעה אין לנו שום שייכות וקשר או שיעבוד לפרעה בכלל, וכן מצינו בגמ' דלכן אין אומרים הלל בפורים דאכתי עבדי אחשורוש אנו, פי' דכיון שהמעשה של פורים נעשה בדרך הטבע ע"י פרעה, א"כ יש הרגשה של הכרת הטוב ושיעבוד אליו, ולכן א"א לומר הלל בלב שלם בהרגשה של הכרת הטוב רק להקב"ה, וזה הביאור ויהי אין ויהי אלא לשון צער פי' דיש צער אם חושבים שבשלח פרעה את העלם, ואף שפרעה אמר קומי צאי אבל זה היה בע"כ, כי האמת הוא שהקב"ה הוציאנו ביד חזקה בלי שיהיה לפרעה שום חלק בזה שיהיה נכיר טובה לו בשביל זה.

ולא נזום אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא:

והקשו הראשונים הלא הוצרכו לנסוע במדבר סיני לקבל את התורה שם כמבואר בפסוק במראה הסנה בהוציא את העלם ממצרים תעבדו את הא' על ההר הזה, וכ' הספורנו שאין כונת הפסוק שהיה אפשר לנסוע לארץ ישראל דרך הקרוב דהיינו דרך פלשתים, אלא הכונה שהדרך ממצרים לים סוף היה אפשר לילך דרך פלשתים ולא דרך ארובה, ועדיין לא היו מוכנים למלחמה עם הפלשתים כי לא יצאו לגמרי משיעבוד מצרים, היות וסדר הגאולה היה צריך להיות בד' שלבים, הצלה מעבודת פרך, יציאה מארץ מצרים, גאולה ע"י קרי"ס ומפלת מצרים בתוך הים, ולקחת ע"י קבלת התורה.

כתבו הצעלי מוסר כי מבואר בע"ז דף י"ט, שאנשי פלשתים ליציגים היו, וכן מבואר במדרש תהילים על הפסוק ובמושב לצים לא ישב זה אברהם שלא ישב בפלשתים דכתיב ויגר אברהם בגרר ולא כתיב וישב, והנה אפילו מי שהוא שומר תורה ומצוות אם הוא ל"ך או יקבל איזה ליצנות אזי יכול להכחיש כל דבר כמאמחז"ל ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות, והנה מצרים היה המקור של חמישים שערי טומאה וכפירה בה', וזה ביאור הפסוק ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים "כי קרוב הוא" פי' שדרך הפלשתים של ליצנות הוא קרוב להכניס האיש בנ' שערי טומאה כמו שהיה במצרים, ואף ירא שמים יכול להיכשל בקל. י"א בדרך רמז "כי קרוב הוא" הפלשתים הליציגים שהיו אומרים מאבימלך נתעברה שרה [עי' רש"י ריש תולדות] אמרו לבני ישראל בוא אלינו כי קרוב הוא אנחנו קרובים שגם אתם מבני פלשתים דהיינו מאבימלך, ונהיה ביחד, והקב"ה רצה לרחקם מאוה"ע כל מה שאפשר.

החפץ חיים היה אומר אף שהקב"ה עשה כל כך נסים ונפלאות לבני ישראל במדבר, כמבואר בפרשה זו לענין המן ונצחו כמה מלחמות למעלה מדרך הטבע, אעפ"כ לא נחם דרך ארץ פלשתים, וקשה הלא היה יכול לעשות נס שהפלשתים שלא ינצחו את בני ישראל, אמנם התירוץ הוא שמלחמת פלשתים הוא מלחמה ברוחניות לעשות ליצנות מכל דבר שבקדושה, והקב"ה אינו עושה נסים להציל אנשים ברוחניות אלא בגשמיות, כי לכל אדם יש בחירה, ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו.

כתב החתם סופר ולא נחם א' דרך ארץ פלשתים, יש אנשים שחושבים שצריכים לחנך את בניהם בדרך ארץ ונימוסים, ואח"כ ילמדו בהם תורה, וזה טעות כי לימוד התורה המאור שבה מחזירו למוטב, ולימוד המוסר צריך לבוא ביחד עם התורה ועל ידי התורה ומדרשי חז"ל, ולכן לא נחם א' דרך ארץ פלשתים, דהיינו הדרך ארץ והנימוסים של אוה"ע, כי עי"ז ושבו מצרימה לדרכם הרעים, כי בלי תורה אין מה שיחזיק הנימוסים לנצחיות.

וזמשים עליו בני ישראל מארץ מצרים:

כמג"י כ' וכל חד עם חמשה טפלין סליקו בני ישראל מארעא דמצרים, ובתרגום יושלמי כ' "מזיינין בעובדא טבא סליקו בני ישראל", ובמדרש הובא ברש"י כ' דרק א' מחמשה יצאו ונשארו ד' מחמש בארץ מצרים, ובספר זכר יוסף כ' די"ל דכל הפשטים נכונים ועולים לקנה אחד, דכיון שנפטרו כ"כ אנשים נשארו הרבה יתומים ויתומות, ולקחן שאר בני ישראל עמם לגדלם, ולכן כ' התרגום יונתן דכ"א לקח לכל הפחות חמשה ילדים עמם, ושפיר כ' התרגום ירושלמי מזיינין בעובדא טבא, דאין לך מעשים טובים יותר מלגדל יתומים בביתו.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו:

איתא במלכ"ט "חכם לב יקח מצות זה משה שכל העם היה עוסק בביות מצרים והוא עסק בעצמות יוסף", יל"ד מהו "יקח מצות" איך לוקחין מצות, בספר טעם ועט מסביר הענין עפ"י הוזה"ק כמ"ש"כ כל חפציו לא ישוה בה, ומצוה הנעשית בחינם הוצאות, אבל עני קשה להרגיש חירות כשמתכוון במצבו בחינם אינה חשוב כ"כ, והנה חסד של אמת בדרך כלל אינו מוציא הוצאות על כך, אבל כאן כיון שהוצרך לוותר על ביות מצרים עלה לו למשה העסק בעצמות יוסף להפסד גדול, וזהו מעלת מצוה זו שהתורה משבח את משה שעסק בעצמות יוסף, ולכן כ' "יקח" מצות דקיי"ל קיחה קיחה משדה עפרון שקנה הכסף בהרבה ממון.

ויסב אלקים את העלם דרך המדבר:

ובמלכ"ט "מכאן שאפילו עני שבישראל צריך הסיבה בליל פסח", ויש להבין הלא ויסב אין פירושו הסיבה, ומי' הגה"ק מסאטמאר ז"ל שענין הסיבה בליל פסח הוא שירגיש חירות ולין שימורים, אבל עני קשה להרגיש חירות כשמתכוון במצבו בלי לו מה לאכול והוא צריך לקבל מאחרים, אמנם הליכת בני"י במדבר היה כדי שילמדו בטחון, לכתן אחרי במדבר בארץ לא זרועה, וכמבואר ברש"י [ט"ז, ל"ב] שהניחו מן המן לדורות להראות למי שיש לו חסרון בטחון בה' שהרבה שלוחין למקום להכין מזון לבריותיו, וזה היה תכלית נסיעתם במדבר, וכמאחי הצדיקים "מיט דער באשעפער קען מען אריבער דער ים סוף, אהן דער באשעפער דקען מען נישט אפילו דורכגיין דער שוועל פין הויז", ממילא המתכוון למה ויסב אלקים את העלם דרך המדבר הוא בוטח בה', ממילא אפילו עני שבישראל יכול להרגיש חירות בליל פסח ולידע שיש לו אב רחמן בשמים המכין מזון גם בשבילו.

מה תצילק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו:

ובמסך חכמה כ' בלא משה עי"ש, וזה כענין המלמד קטן לשוט בנהר בתחילה הוא מסייע, ואח"כ זורקו לתוך המים כדי שילמדו לשוט בעצמו, אבל בודאי המלמד עומד שם להיות על המשמר, אל שתינוק חושב שהוא לבדו, כן עד קרי"ס כשהיו במצרים ידעו כי ה' עמם והרגישו זאת ונקרא "גילוי שכינה" אבל עכשיו אמר להם הקב"ה תסעו ונחשו קפץ ביים, כדי שידעו שבכל אופן הקב"ה עמם אפילו כשאין מרגישים את זה, נצלה"ק איתא ואנורו אני והוא, כ"א הרגיש שהקב"ה עמו ולכן נכתב בלשון יחיד אשירה זה קלי וכו'. עיקר האמונה שהקב"ה עמו ואין עוד מלבדו.

ובני ישראל יוצאים ביד רמה:

יש לדייק הלשון "יוצאים" הלא כבר יצאו, והול"ל עומדים ביד רמה, אמנם תכלית יציאת מצרים היתה לקדש שם שמים בעולם, וכמבואר במצ"נ פרשת בא, [כידוע שהרמב"ן הנ"ל הוא יסוד היסודות בעקרי אמונה וכדאי ללמד ולהתכוון היטיב בדבריו], אבל שלימות הידיעה היה ע"י הנסים ביים סוף כמבואר בפסוק וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים פי' שאז הבינו ביתר שאת מה שקרה להם עוד בהיותם בארץ מצרים, ולכן חז הפסח אינו יום אחד בלבד אלא נמשך עד שביעי של פסח, כי זהו שלימות הנס, ולכן כתיב יוצאים ביד רמה שהיציאה הרוחני שתכליתו היה הכרה בה' היה דוקא אצל הים סוף.

ויאמר די אל משה מה תצילק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו:

ופרש"י אין להם אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרוע להם הים, והביא כן בשם המכילתא, ובאמת במכילתא ליכא לשון

זה ויש הרבה טעמים שם למה קרע להם הים, ורש"י הקדוש בחר דוקא בלשון כזו, ורש"י צפסל אמרי מרלכי שכתב רמז נכון, שאם תחשוב תיבות "אל משה מה תצקע אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" הוא גימטריא מכוין לרש"י "כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרוע להם" [2114] והוא דבר פלא.

ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה וגו' ביבשה בתוך הים:
יש לדייק על שינוי הלשון שלפעמים כתיב יבשה קודם ולפעמים כתיב תוך הים קודם, וכתיב **זנועם אלימלך** שיש בזה יסוד גדול באמונה, כי יש שני מצבים באדם כשיש לו כל טוב הוא שוכח לפעמים שהשי"ת המזמין לו פרנסתו, וכשיש לו צרות הוא שוכח לבטוח בה, וזהו "בתוך הים" בשעה שנמצא במצב כאילו באו מים עד נפש, יזכור שיש יבשה ודרך שהקב"ה מזמין לכל אחד מה שצריך, וכשהוא "ביבשה" דהיינו במצב שהכל בסדר אצלו, יזכור "בתוך הים", שהקב"ה הוא הכל יכול אפילו בתוך הים הוא המציל ולא ישכח הבורא.

ויושעו ה' ביום ההוא:

וי"ל ע"פ המבואר בסוטה י"ב אותו היום שהושלך משה ליאור היה כ"א בניסן אמרו מלא"ש לפני הקב"ה רבון העולמים מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה במים ביום זה, וא"כ זכות זה עמד למשה, ולשון ההוא הוא נסתר ולכן מרומז שהקב"ה כבר הושע אותם ביום ההוא לפני כשמנים שנה.

ויושעו ה' ביום ההוא וגו' ויאמינו בה:

פעם אחת בא אשה אלמנה לפני רבינו הקדוש מלא"ש ז"ל והיתה מרת נפש ושפכה לפניו צרתה שאין לה פרנסה ועליה לגדל היתומים ושאר ענינים של צרות, אמר לה רבינו תתחזקי באמונה וה' יושיעך, השיבה לו, הייליגע רבי! אני אשה פשוטה ובסידור שלי כתיב בתחילה ויושע ה' ואח"כ כתיב ויאמינו בה, בתחילה צריך הקב"ה להושיע ואח"כ יתחזק האמונה עי"ז, אמר רבינו האשה נצחני ואין לי מה להשיב, ובירך אותה והאשה נושעה בישועה גדולה.

וירא ישראל את היד הגדולה:

איתא צוה"ק דקאי על יעקב אבינו, עי' שפת אמת מצרע"א זכר רב טובך יביעו שע"י סיפורי צדיקים משפיעים חסד, והנה עשר מכות השפיעו ע"י הסיפור של שרה בבית פרעה ואבימלך שהגיע להם מכות על ששיעבדו את שרה, וכאן סיפור על הנס כי במקלי עברתי את הירדן [מק"ל ר"ת מעולם קוינו לך] וזה היה הנס שעורר קריעת י"ס, ולכן הוזכר כאן שם ישראל.

ויראו העם את ה' ויאמינו בה ובמשה עבדו:

התורה מגלה לנו יסוד גדול באמונה, יש הרבה אנשים שאומרים שהם מאמינים בה, אבל באמת אינם מאמינים כלל, כי בלי יראת שמים אי אפשר להיות מאמין, כי אם באמת מאמין שהקב"ה הוא כל יכול, ומאמין בשכר עונש וכו', איך הוא מרהיב בנפשו לעשות איזה פעולה נגד רצון השי"ת, ולכן כ' ויראו העם את ה' שהיה להם יראת שמים, ואח"כ כ' ויאמינו בה' ובמשה עבדו, המקיים כל התורה והלכותיה כדבעי, ומתירא מלעשות עבירה, אז יכול לומר על עצמו שהוא מאמין.

יא"ף ישייר משה:

יש לדרקדק למה אז דוקא היה לו לכתוב וישר משה, וכן יש להבין למה כ' לשון עתיד, וי"ל דקאי על הפסוק קודם לזה, ויושע ה' עדיין אין לומר שירה, וירא ישראל עדיין אין לומר שירה, רק בויאמינו אז שייך לומר שירה, כי התפעלות הבא ע"י ראיית נסים אינו כלום, שהולך ובא ואינו עושה רושם אמיתי באדם, אבל אם יש אמונה ודביקות בה' זה נצחיות ואז יש לשור, ושירה זו נשאר לעתיד ג"כ, ולכן כ' בלשון עתיד.

אז ישיר משה, רש"י הביא הפסוק אז ישיר יהושע, וכ' צפסל בך משה דהקדים המדרש תהלים ממזרח שמש עד מבואו שהשמש אומר שירה בכל הזמן, ולכן אמר יהושע שמש בגבעון דום ולא אמר עמוד כי כיון שלא עשה שירותו היה צריך לדום מלומר שירה, ולכן אמר יהושע במקומו שירה, וכן כאן שהמים

הפסיקו מפעולתם לא אמרו שירה לכן הוצרך משה לומר שירה במקומו.

זה קלי ואנוהו:

ואמרו חז"ל מלשון אני והוא, והוא החביה שין הקב"ה לישראל עי' סוטה ל"ז ר"מ אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים וע"ז זה אומר אני יורד תחילה וזה אני אומר יורד קפץ שבטו של בנימין יורד לים שנאמר שם בנימים צעיר רודם אל תקרי רודם אלא רד ים והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר שרי יהודה רגמתם, לפיכך זכה בנימים ונעשה אושפיזן לגבורה [פרש"י קודש הקדשים בחלקו], ובתוס' שם הביא משל למלך ואמר לקטן העמידני בנץ החמה ולגדול בג' שעות, בא הקטן להעמידו על נץ החמה ולא הניחו הגדול, עמד המלך ואמר שניכם נתכוננו לכבודי, כן הקב"ה נתן לבנימין קה"ק וליהודא מלכות. הביאור שכן היה בקרי"ס שהים לא רצה להיקרע כי עדיין לא הגיע הזמן, ולכן יהודה שיש לו תואר המלך טען שצריכים להמתין עד שיש לנו רשות כדרך המלוכה אבל בן קטן אינו שואל על סדר ועושה מה שרוצה, וזוהי בחינת בנימין, וזה ענין תפילה שנכנס בכל מקום שרוצה להקב"ה ששומע תפילות.

ואנוהו לשון דירה כדי שיזכה להשראת השכינה ולומר זה קלי צריך להכין הדירה לכן קדושה וטהרה והדבק במידותיו, וזה ע"י כח האבות, עי' שפ"א כ"א צריך שיהיה לו אפשריות לומר שלא נפסק הקדושה מאבותיו.

הי איש מלחמה:

איש פי' בעלות כמו אלימלך איש נעמי, וכן לשון מבין הדבר ששולט עליו כמו ויחל נח איש האדמה, כמו כן ענין המלחמה כמש"כ [משלי כ"א, ל"א] סוס מוכן למלחמה ולה' התשועה, שכל הנעשה במלחמה הכל ביד ה'.

נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוףך אל נוח קדשך:

בתנכ"ז כ"ג איתא שישראל במצרים עסקו במידת החסד ובזכות החסד נתעורר זכות אבות, אבל אל נוח קדשך לבוא אל המנוחה והנחלה צריכים כח התורה שנאמר ה' עוז לעמו יתן.

מי כמכה באלים הי מי כמכה נאדר בקודש:

איתא צכ"ס הגני עה"פ ירמיה י' ז' מי לא יראך מלך הגוים וכו' כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך, והוא פלא בכל הגוים אין כמוך, אלא ביאור הענין שאצל בני ישראל יש צדיקים שהקב"ה נתן להם הזכות להיות שותף בבמע"ב כמו שמצינו אצל יהושע בחמה ואלהיו ואלישע להחיות מתים, והכל בכח הקדושה והדביקות בהשי"ת, ואפילו מלאכים אינם זוכים לכח זו כמש"כ כי מי בשחק יערוך לה' בשחקים ממעל אין כה', אבל ידמה לה' בבני אלים, קאי על בני ישראל דאלים לשון תקיפים דהיינו תקיפי במצות כמבואר בר"ה דף ל"ב, וזה הכונה מי כמכה באלים ה' יש כמכה בין הצדיקים כמו האבות הקדושים שנעשו כשותפים להקב"ה המשעי בראשית, ומי כמכה מי שהוא נאדר בקודש, כמשה עבד ה' ושאר צדיקים וקדושים שהם מבטלים רצונם לפני הקב"ה.

ויבאו מרתה ולא יכלו לשנות מים ממה כי מרה הם:

הבעש"ט פי' שבני ישראל היו מרים, אם האדם מרה אזי כל דבר נעשה רע ומר, ויורה ה' עץ, רמז לעץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר מי שדבוק בתורה ואילנא דחיי אזי מרגיש מאושר, והפני מנחס היה לומר העץ יש בו כח להמשיך את המים להפירות, והוא היפך הטבע שהמים יורד ממקום גבוה למקום נמוך, ענין הנטיה לירד לארציות וגשמיות, וכח העץ להמשיך המים למעלה להפירות, כן צריך האדם להשתוקק להתעלות, כי האדם עץ השדה, ומיד אח"כ כ' ויבואו אילימה ושם שתיים עשרה עינות מים ושבעים תמרים, באמת לא היה שם כ"כ הרבה אבל היו שבעי רצון כי לא היו מרים.

כל המזולה אשר שמתו במצרים לא אשם עליך כי אני ה' רופאך:

מקשים העולם אם לא יהיה מחלה למה צריכים רפואה,

ומי' הר"ר העשיל ז"ל כי בב"ק פ"ה. איתא אם א' חבל בחבירו ואח"כ אמר אני רופא ויכול לרפאות המכה אין שומעין לו, והנה הקב"ה הוא הרופא כל בשר, לכן אמר אין אני שולח לכם מחלה או מכה, כי אני הרופא והחובל בחבירו אינו יכול לרפאותו, וממילא לא יהיה אפשריות להשים מחלה, נמצא שאני ה' רופאך הוא סיבה שלא יתן מחלה בכלל.

תוס' בפסחים דף מ"ו מקשה אם אמרין הואיל א"כ בטלה כל מלאכת שבת דיאמרו הואיל ויש חולה שיש בו סכנה שמותר לחלל עליו שבת ממילא מותר כל המלאכות מחמת דין הואיל, ותי' שחולה שיש בו סכנה אינו שכיח, והנה במרה נצטוו על השבת, והקשו א"כ כשיהיו חולים בעולם לא שייך בכלל ענין שמירת שבת כי תמיד יאמרו הואיל, לכן הוצרך הקב"ה לומר שהמחלות לא יהיו שכיחים וממילא לא שייך היתר חולה ושוב יהיה שמירת שבת כראוי.

ב' א"ל ה' רופאך:

י"ל שכונת הפסוק הוא שבאמת מה שהקב"ה שולח ר"ל מחלה הוא רק כדי שיתבוננו בגבורות ה' שהוא יצר את האדם בחכמה והכל בידו, אמנם המתבונן תמיד בגדלות ה' ומכיר את קונו בכל עת ערב בוקר וצהריים, אז א"צ למחלות כדי שייכיר בגבורת ה', וזה הביאור מי חכם וישמר אלה, פי' ארבעה שצריכים להודות על הנסים שקרה להם, אם רוצים לשמור שלא יצרכו לבוא למצב של נסים, אזי יתבוננו תמיד בחסדי השי"ת ויהיה זה שמירה להם, וזה ביאור הפסוק כל המחלה לא אשים עליך, כי [מלשון מתי-ווען], אם מאמין שאני ה' הרופא ולא אחר, אזי לא אצטרך להשים המחלה, כי יבינו חסדי השי"ת גם בלי זה, וזה לימוד גדול שהאדם צריך להרגיל את עצמו לומר שירות ותשבחות בפרט פסוקי דזמרא שעל ידי אמירת דברים אלו לא יצטרך לומר תהלים ח"ו במקום שההכרח מחייבו לכך.

שם שם לו חזק ומשפט:

ופשט"י וכן הוא בשבת פ"ז. שבמרה נצטוו על השבת, ויש להבין למה הקדים הקב"ה הצינוי של שמירת שבת קודם קבלת כל התורה כולה, וי"ל דשבת הוא זמן התבוננות בגדלות הבורא כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, והוא הבורא ומנהיג לכל הברואים, ורק ע"י אמונה יכולים לקבל התורה מנותן התורה שהוא הבורא, וי"ל זה הביאור תנו שבח ושירה לקל אשר שבת ברא ולנו בו נתן תורה, כי ע"י התבוננות בגדלות הבורא אפשר לקבל התורה.

ויד'י משה כבדים ויקלנו אבן וישלמו תולדות:

הרה"ק החוזה מלוצ'ין חמ"ל: איתא במדרש דידיו של משה היו ראויים להיות בעצמן שתי הלוחות, אך יען דידע הקב"ה דסוף הלוחות להישבר, וחס הקב"ה על ידיו היקרות של משה, ונתן לוחות אבנים, וזהו ויד'י משה כבדים ותרגומו "יקרין", פי' כי ידיו של משה היו יקרות לפני הקב"ה, ולכן וקיהו אבן - לוחות אבן - וישמו תחתיו.

ככמה מקומות נוהגין לומר בשבת זו השירה פסוק בפסוק, ובפרט שאמירת השירה יש לומר בכונה גדולה ובשמחה עצומה בכל יום ויום, כמנואל צוה"ק פרשת בשלח ובספר יסוד ושורש העבודה עיי"ש שסגולה הוא להינצל מכל דבר רע באותו יום, עוד כתב החרדים שחז"ל אמרו על יסורים שהן ממרקין עונותיו של אדם, ולפעמים צריכים לסבול יסורים קשים ל"ע קודם יציאת הנשמה מן העולם כדי ליטור א"ע לעוה"ב, אבל אמירת אז ישיר בכונה בכל יום הוא מגין בפני היסורים, כי אמירתו משפיע על האומר רחמים וחסדים מרובים, ומשום כך צריכים הקדמה של פסוקי דזמרה לאמירתו כדי להכין א"ע שיאמר השירה באופן הראוי לאומרה.

וזה לשון המשנה ברורה בסימן נ"א ס"ק י"ז: ויאמר שירת הים בשמחה ויידמה בדעתו כאילו באותו עבר בים."

בספר פרי לדיק פרשת בא הביא בשם החוזה מלוצ'ין ז"ל

שבפרשת בשלח מרגישים הערה של חג שביעי של פסח, עוד איתא בספה"ק שקריאת הפרשה מעורר רפואה מן השמים כמש"כ כל המחלה אשר שמתי בצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך.

ולענין המנהג לעמוד בשעת קריאת השירה, יש מפקפקין בזה כדי שלא להראות שמחשיבין חלק א' מהתורה יותר מהשני, עי' שגי חמז מערכת ב' סימן כ"ט, אבל החיד"א [הובא בשערי אפרים דכ"ז:] כתב דמאחר שנהגו כן אסור לשנות מהציבור וחייבין כול לעמוד דאל"כ נראה כמזלזל בכבוד הציבור, ומי שחש לזילזול התורה יכול לעמוד מקודם.

המג"א בסימן שכ"ד סק"ז, ועוד פוסקים הביאו מנהג ישראל ליתן בשבת שירה מזונות או שאר מאכלים לצפרים, והטעם כי הצפרים אמרו שירה בים, ועוד טעם מבואר בספה"ק בשם החוזה מלוצ'ין ז"ל והרה"ק הרצי ר' מענדיל מרימונוב ז"ל שדתינן ואבירים השאירו מן המן על שבת כדי שיאמרו שמשחח"ו היה משקר באמרו שלא יהיה מן בשבת, ובא העופות ואכלו המן, ובזה נתאמת תורת משה, ועוד טעם מנואל צכפר לור פני משה מפני שקורין בו פרשת המן המורה על בטחון שהשי"ת הוא הזמן ומפרנס לכל, והראיה מהצפרים שיש להם תמיד השפעה רב של מאכלים לפי צרכיהם כמו כן צריך כל איש ואיש להאמין שהשי"ת ימציא לו מזונותיו ולא ידאג על זה, כי הוא מכין מזון לכל בריותיו אשר ברא, ובאמרי פינחס אות תרס"ד כ' דציפרים הם הבריאה היחידי ששומעים מהם שירות כמו בני אדם, ולכן נותנין להם בשבת שירה.

בספר הזכרונות הביא שהמהר"ל מפראג ציוה להמלמדים וההורים אשר בעיר פראג שיתאספו כל הילדים בשבת שירה ושיספר להם על קריעת ים סוף וכל הניסים שהיו אז, ויספרו שהצפרים היו מזמרים יחד ורוקדים בעת שבני ישראל אמרו שירה, והילדים יתנו קאשע להציפרים לזכרון על שעזרו אז בשירה, ואח"כ היה המהר"ל נוהג לברך את כל הילדים וגם את אבותיהם שיהיה להם נחת וכו'. ואף שיש בזה חשש משום מאכיל לבהמות בשבת כמבואר במג"א שם מכל מקום כבר ישבו החו"י צספרו מקור חיים ובספר תוספות שנת עוד הרבה פוסקים שמונהג ישראל תורה הוא, ויש מהדרין ליתן ע"י קטן, ובספר נמוקי או"ח סימן שכ"ד האריך לברר להלכה היתר הדבר ומסיים כשנותן לפני צפרים כדי לעורר רחמי שמים בודאי איכא מצוה, וכן פסק המהר"ם בסימן שכ"ד סעיף י"א שיש לקיים המנהג ישראל שתורה היא ויסודתו בהררי קודש.

הב"ח באו"ח סימן ר"ח כתב המנהג לאכול חטים שלמות מבושלות, וכן נהג החתם סופר הובא בליקוטי מהרי"ח ומצא רמז בשל"ח ר"ת בשבת שירה לאכול חטים.

והמ' כזרע ג'ד:

בגלגל מתנה אפרים כתב על פי מה דאיתא במו"ק דף כ"ח שכל המרוחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וזה הפשט והמן שמשפיעין מן השמים כזרע ג'ד, כמבואר במסכת שבת פרק הבונה שג"ד ראשי תיבות גומל דלים, לפי מה שזרע לגמול לדלים ככה יש השפעה טובה מן השמים לעולם הזה.

ובספר ישמח ישראל כתב דענין המנהג הוא לגמול חסד חינוג אפילו אין מזונותן עליך ועי"ז מעורר רחמים שאף שאין אנו כדאי לקבל השפעה ופרנסה מן השמים, אעפ"כ הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ישפיע עלינו מכל מקום.

הרה"ק הר"ר יחזקאל מקוממי ז"ל [יומא דהילולא דיליה בשבת שירה י"ז שבט] היה אומר כח המן עדיין נמצא והוא הקובע עתים בתורה, ע"י הלימוד בא הפרנסה, והיה אומר להמזכירים א"ע שצריכים פרנסה, העולם מתפללין עליכם בכל יום בקדיש דרבנן, "על ישראל ועל רבנן וכו' ועל כל מאן דעסקין באורייתא וכו' יהא להון ולכון שלמא רבה חנינא וחסדא והיי אריכי ומזוני ריחיי", אבל צריכים לעסוק בתורה ואז מובטח לו שלא יחסר לו פרנסתו מן השמים.

